

consideration of the interconnections of information and communication and pedagogical components of training of the profession of electrician in the vocational school is highlighted. The basis of preparation is the general pedagogical regularities, which allow to predict the corresponding influence of specific pedagogical conditions on students' educational activity: didactic, psychological and pedagogical, sociological; organizational. The complex of peculiarities of the training of electricians in the conditions of sustainable development of education, connected with the informatization of training for the professions of the energy direction with the use of the EOR, the competent selection of educational material on the development of EOR is introduced. The appropriate stages of constructing an innovative model are proposed, with the help of which specific pedagogical conditions of this process are singled out.

Keywords: electronic educational resources, future electrician, information, model, electrician, vocational training, pedagogical conditions.

УДК 378.147

Герц І. І.

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ

У статті розглядається проблема педагогічної взаємодії як соціально-психологічного феномену, підкреслюється роль толерантності, емпатії у фаховій діяльності майбутніх хореографів.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, професійно-педагогічна підготовка, філософський підхід, суб'єкти навчального процесу, синергетичний підхід толерантність, емпатія, співчуття, співпереживання.

Глобальні перетворення в системі освіти України, інтеграція у світовий освітній простір зумовлюють оновлення ціннісних пріоритетів відповідно до положень Болонської декларації та впровадження Державних стандартів вищої освіти. Усвідомлюючи, що майбутнє суспільства значною мірою залежить від творчого вдосконалення всіх сфер життєдіяльності, державні освітні програми акцентують увагу на процесах творчого самовираження та самореалізації, передбачають вдосконалення роботи з формування творчої розвиненої особистості, здатної спрямувати свою життєдіяльність шляхом гуманістичного розвитку суспільства і саморозвитку на основі засвоєння загальнолюдських цінностей [1]. Гуманізація системи освіти, перехід від авторитарно-директивної педагогіки до особистісно зорієнтованого навчання і виховання значною мірою залежать від формування суб'єкт-суб'єктних взаємин між учасниками навчально-виховного процесу. Проблема педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу завжди була актуальною, адже від такої взаємодії на засадах діалогу,

співпраці, партнерства значною мірою залежить продуктивність навчально-виховного процесу ВНЗ.

Мета статті полягає у висвітленні філософсько-методологічного підґрунтя феномену педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу навчального та визначенні її ролі в удосконаленні фахової підготовки майбутніх хореографів.

Наукове підґрунтя вирішення завдань підготовки майбутніх педагогів до педагогічної взаємодії становлять філософські (М. Каган, В. Соковнін), психологічні (О. Леонтьєв, М. Лісіна, Б. Ломов), педагогічні (В. Кан-Калик, О. Матвієнко, В. Рижов) концепції спілкування. Значну роль тут відіграють дослідження з проблем вербальних і невербальних засобів спілкування (О. Бондаренко, Л. Зінченко, В. Лабунська), психічних станів педагога у професійному спілкуванні (І. Страхов, Ю. Львова), структури і видів емпатії (С. Борисенко, К. Вербова), контакту у процесі спілкування (І. Волков, С. Сергєєва). Педагоги нової генерації повинні засвоїти й орієнтуватися на сучасні педагогічні ролі: педагог-майстер, компетентний, турботливий, толерантний, спроможний розв'язувати проблеми полікультурного середовища і навчитися приймати виважені рішення. У зв'язку з поширенням процесів національного самовизначення та національного відродження майбутні хореографи мають оволодівати методами підвищення рівня толерантної комунікації між представниками різних культур.

Останнім часом проблема педагогічної взаємодії розробляється в різних аспектах. Нові філософські підходи дають можливість переосмислити та глибше зрозуміти коріння феномену "педагогічна взаємодія". У контексті філософії освіти взаємодія суб'єктів навчального процесу розглядається як універсальна категорія, як методологічний принцип пізнання, як феномен зв'язку, впливу та розвитку суб'єктів в процесі впливу один на одного. Означена проблема розглядається в працях таких вчених, як А. Авраменко, А. Бойко, Л. Байбородова, А. Вербицький, С. Горбачова, А. Добрович, В. Дяченко, Н. Єлізарова, Л. Єпрінцева, С. Єфремов, В. Казанська, І. Кобзарєва, О. Міщєрякова, В. Семиченко, Т. Суцєнко, Є. Чудінова та ін.

Якісне та повне осмислення феномену "педагогічна взаємодія" потребує розуміння філософії та логіки його становлення. "Взаємодію" розглядають у філософії як фундаментальне поняття, найбільш загальну, універсальну форму руху та розвитку матерії. "Взаємодія" визначає існування і структурну організацію кожної матеріальної системи, її об'єднання наряду з іншими тілами в систему більшого порядку, більшої якості всіх тіл, процесів та явищ. Без здатності до взаємодії матерія не могла б існувати[8]. Взаємодія має об'єктивний і універсальний характер. Об'єктивний – тому що зв'язки між предметами та явищами існують незалежно від людської свідомості. Універсальність характеру виявляється в тому, що через взаємодію можна пояснити практично всі закони, явища та

категорії. Взаємодія як універсальний процес охоплює зв'язки між предметами та явищами, прямі й зворотні дії, процеси обміну (енергією, інформацією, емоціями, тощо), всі форми діяльності людей.

Вже філософи античності пояснювали взаємодію як фундаментальну властивість всього матеріального та джерело руху матерії. За визначенням Платона: “все, що володіє за своєю природою здатністю впливати на щонебудь інше або зазнавати хоч найменший вплив, нехай від чого-небудь досить незначного й тільки раз, все це дійсно існує” [6, с. 316].

Філософи Нового часу почали розглядати “взаємодію” і як явище і як філософську категорію. Думку про те, що у Всесвіті зберігається загальна кількість руху, яка не збільшується і не зменшується, а тільки перерозподіляється між тілами під час їх взаємодії, висловлював Декарт. Гольбах (один з засновників французької школи матеріалізму і атеїзму) вважав, що матеріальним є те, що якимось чином впливає на наші відчуття (тобто, взаємодіє), а рух (який є наслідком взаємодії) – це спосіб існування матерії, що впливає з її суті. Тобто, взаємодія є універсальною властивістю матерії [3, с. 87].

Іммануїл Кант виводить “закон взаємодії”, пов'язуючи взаємодію з практикою, наголошуючи, що всі суб'єкти, оскільки вони можуть бути сприйняті в просторі як такі, що існують одночасно, перебувають у певній взаємодії [3, с. 135]. Кант вперше детермінував спілкування як процес взаємодії, коли відбувається чергування активного і пасивного та розробляв класифікацію ознак здійснення взаємодії в різних сферах. Він зробив висновок, що взаємодія з реальним світом можлива лише через особисте його пізнання, а тому треба вчити людину думати, а не вчити думкам [3].

Г.В.Ф. Гегель розглядав взаємодію як самостійну універсальну категорію. Діалектика, згідно його концепції, – це і є взаємодія [2, с. 94]. Взаємодія, за Гегелем, не має ні початку, ні кінця. Вона визначає відношення причини й наслідку. На думку Гегеля, розвиток об'єктів умовлюється саме взаємодією.

Отже, “взаємодія” тлумачиться, як “філософська категорія, що відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи їх до змін, водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів що, насамперед, зумовлює зміну його стану” [7, с. 77-78]. Взаємодія виражає процес впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозв'язок, взаємообумовленість, взаємоперехід, породження одним об'єктом іншого. Взаємодія носить об'єктивний і універсальний характер. В ній відображається взаємозв'язок всіх структурних рівнів матерії, спосіб їх існування, форми руху, матеріальна єдність світу. Основа взаємодії – причинно-наслідковий зв'язок. У цьому сенсі Ф. Енгельс визначав взаємодію як причину всього існуючого і як кінцевий пункт пізнання. Він говорив, що взаємодія – ось перше, що виступає перед нами, коли ми розглядаємо рухому матерію загалом... Ми

не можемо піти далі пізнання цієї взаємодії саме тому, що позаду неї нічого більше пізнавати [4, с. 546].

Взаємодію, як філософську категорію, упродовж XIX – XX ст. в своїх працях досліджували також В. Вернадський, В. Соловйов, П. Флоренський, К. Цюлковський, А. Чижевський, К. Кедров та ін.

Дослідник М. Недведська так визначає взаємодію: “Взаємодія – це процес, пов’язаний зі зміною стану об’єктів, що взаємодіють, в часі. Зміни взаємозумовлені і мають як суб’єктивний (внутрішній) так і об’єктивний (зовнішній) характер. Існують такі сутнісні ознаки взаємодії об’єктів: одночасність їх існування; двобічність зв’язків взаємопереходів суб’єктів у об’єкти і навпаки; закономірність зв’язків на рівні суті; взаємозумовлені зміни станів сторін; внутрішня активність об’єктів” [5, с. 25]. На думку М. Недведської взаємодія це: “вихідне, родове поняття, яке охоплює процеси впливу об’єктів (суб’єктів) один на одного, їх взаємну зумовленість і взаємозміну, взаємний зв’язок соціальних явищ як на рівні суспільства загалом, так і на рівні функціонування його окремих груп, індивідів. Вона охоплює усі види соціальних процесів і людської діяльності” [5, с. 26]. Отже, взаємодію в людському соціумі можна визначити як складний процес, під час якого суб’єкти взаємозмінюються, що зумовлено їх взаємним впливом. Взаємодія має безперервний характер.

В наш складний час криза охопила різні сфери суспільного життя людини. Наукова картина Всесвіту, яка базувалась на механістичних принципах, зараз кардинально змінилась. Сучасність вимагає зміни старої наукової методологічної парадигми, заснованої на пріоритеті стабільності, лінійності та стійкості, на нову, яка розкриває закони виникнення нових форм та організаційних структур. Унікальність, незворотність і випадковість – три поняття, на яких ґрунтується сучасна наукова картина Всесвіту. Згідно з посткласичною наукою, Всесвіт – це система, що безперервно розвивається та самоорганізується.

Ґрунтуючись на новій науковій парадигмі, у 60–70-ті рр. XX ст. виник новий міждисциплінарний науковий напрям – синергетика. Синергетика – від грецького “synergetikos” (“syn” – спільно, обопільно; “ergos” – дія) – спільний, обопільно діючий, сприяння, співробітництво, “дія разом” [8]. Винахідник терміну “синергетика” професор Штутгартського університету і директор Інституту теоретичної фізики і синергетики Герман Хакен вважає, що для знаходження загальних принципів, які керують процесами самоорганізації, необхідний комплекс найрізноманітніших дисциплін [10, с. 28-29].

Базовим принципом синергетики є принцип, за яким активність, ефективність управління системою можлива лише коли досліджено джерело саморозвитку і внутрішні властивості системи, враховуючи при цьому постійно мінливі внутрішні і зовнішні умови. Отже, синергетика розширює, поглиблює та конкретизує діапазон методологічних можливостей діалектики.

Синергетична методологія до освітньої галузі стала застосовуватись у 70-ті рр. ХХ ст. Синергетичний підхід в педагогіці знайшов відображення в працях таких українських вчених, як Г. Васянович, А. Євтодюк, І. Єршова-Бабенко, С. Клепко, В. Кушнір та ін. Нові специфічні методи навчання, які пропонує синергетика (самоосвіта; нелінійний відкритий діалог прямого і зворотного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу; навчання як фазовий перехід тощо) призводять як до нового внутрішнього діалогу суб'єкта навчального процесу із самим собою, так і до якісно іншого діалогу його в суспільстві, тобто, до якісно іншого рівня педагогічної взаємодії учасників навчального процесу. Пріоритетним стає перехід організації педагогічної взаємодії суб'єктів освітньої діяльності в особистісно-паритетну площину їх відносин. Суб'єкт навчання, орієнтуючись на свої ціннісні пріоритети, має можливість обирати найбільш сприятливий для себе шлях із множини шляхів еволюції тієї складної системи, з якою він має справу. Отже, дбаючи про ефективну педагогічну взаємодію, при використанні різних форм роботи хореограф має враховувати важливість таких чинників:

1. **Запрошення до співпраці.** Часто педагог вважає, що учасники освітнього процесу перебувають в опозиції до нього. Доброзичливість, відкритість у спілкуванні – перший крок до співпраці з ними.

2. **Дотримання позиції** рівноправності. Об'єднання зусиль учасників навчально-виховного процесу можливе за взаємного визнання ними рівноправності. Перший крок має зробити вчитель, оскільки до цього його зобов'язує професійний обов'язок.

3. **Вияв любові, захоплення мистецтвом.** Психологічний контакт виникає одразу, як тільки педагог виявляє розуміння, симпатію, емпатію, толерантність, бачить позитивні та негативні риси.

4. **Пошук нових форм співпраці.** Особливо корисний обмін думками з проблем педагогічної взаємодії.

Висновки. Нові філософські підходи роблять можливим переосмислення та глибше розуміння феномену “педагогічна взаємодія”, яка є сутнісною характеристикою навчального процесу, особливим типом відносин його суб'єктів. Педагогічна взаємодія це процес інтеграційної діяльності суб'єктів навчання і містить в собі мотиваційний, діяльнісний, цільовий і процесуальний аспекти. Найважливішою особливістю міжособистісної комунікації суб'єктів педагогічного процесу є здатність до уявлення, як їх сприймає партнер по спілкуванню та інтерпретувати педагогічну ситуацію, конструювати особисту дію. Таким чином, безперервний прямий і зворотній вплив суб'єктів навчання один на одного складає сутність педагогічної взаємодії.

Перспективи вивчення означеної проблеми полягають у визначенні закономірностей та особливостей різних форм педагогічної взаємодії у процесі фахової підготовки майбутніх хореографів у педагогічних ВНЗ.

Використана література:

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – № 1(11). – 2004.
2. Гегель Г.Ф.В. Наука логика / Г. Ф. В. Гегель. – Москва, 1998. – 245 с.
3. Кант И. Соч. в 6-ти т. / И. Кант. – Т. 4. – Москва, 1965. – 544 с.
4. Маркс К., Энгельс Ф. Собрание сочинений. – Тома 1-39. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Москва : Изд. политической литературы, 1955–1981. – [2-е изд]. – Т. 27.
5. Недведская М. Н. Теория и технология повышения качества педагогического взаимодействия школы и семьи / М. Н. Недведская. – Москва : АПК и ППРО, 2006. – 136 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – Київ : Освіта України, 2008. – 274 с.
7. Платон. Собрание соч.: в 4-х т. / Платон. – Москва, 1993. – Т. 2. – 416 с.
8. Філософський енциклопедичний словник. – Київ : Арабіс, 2002. – 744 с.
9. Философский словарь. Синергетика. – 7-е изд. – Ммнск, 2001. – С. 511.
10. Хакен Г. Информатия и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным системам / Г. Хакен ; пер. с англ.
11. Хелл Л., Зиглер Д. Теорії особистості. – 3-є вид. / Л. Хелл, Д. Зиглер. – СПб. : Перетбург, 2006. – С. 275.

References:

1. *Andrushchenko V. P.* Modernizatsiia pedahohichnoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu / V. P. Andrushchenko // Vyshcha osvita Ukrainy. – № 1 (11). – 2004.
2. *Gegel G.F.V.* Nauka logika / G. F. V. Gegel. – Moskva, 1998. – 245 s.
3. *Kant I.* Soch. v 6-ti t. / I. Kant. – T. 4. – Moskva, 1965. – 544 s.
4. *Marks K., Yengels F.* Sobranie cochineniy. – Toma 1-39. / K. Marks, F. Engels. – Moskva : Izd. politicheskoy literatury, 1955–1981. – [2-e izd]. – T. 27.
5. *Nedvedskaya M. N.* Teoriya i tekhnologiya povysheniya kachestva pedagogicheskogo vzaimodeystviya shkoly i semi / M. N. Nedvedskaya. – Moskva : APK i PPRO, 2006. – 136 s.
6. *Padalka H. M.* Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) / H. M. Padalka. – Kyiv : Osvita Ukrainy, 2008. – 274 s.
7. *Platon.* Sobranie soch. : v 4-kh t. / Platon. – Moskva, 1993. – T. 2. – 416 s.
8. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk.* – Kyiv : Arabis, 2002. – 744 s.
9. *Filosofskiy slovar. Sinergetika.* – 7-e izd. – Mmnsk, 2001. – S. 511.
10. *Khaken G.* Informatsiya i samoorganizatsiya. Makroskopicheskiy podkhod k slozhnym sistemam / G. Khaken ; per. s angl.
11. *Khell L., Zihler D.* Teorii osobystosti. – 3-ye vyd. / L. Khell, D. Zihler. – SPb. : Peretburh, 2006. – S. 275.

ГЕРЦ И. И. Педагогическое взаимодействие как важный фактор усовершенствования профессиональной подготовки будущих учителей музыки.

В статье рассматривается проблема педагогического взаимодействия как социально-психологического феномена, подчеркивается роль толерантности, эмпатии в профессиональной деятельности будущих хореографов.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, профессионально-педагогическая подготовка, философский подход, субъекты учебного процесса, синергетический подход, толерантность, эмпатия, сочувствие, сопереживание.

HERTZ I. I. Pedagogical interaction as an important factor to improve the professional training of future teachers of music.

In the article the problem of empathy is examined as the social-psychological phenomenon, the historical aspects of establishment of this concept are selected. It is here underlined going near understanding of this concept and role of empathy for the future teachers of music.

Keywords: professional and pedagogical preparation, the subjects of the educational process, philosophical approach, synergistic approach, tolerance, empathy, sympathy, experience.